

Kacper Milkowski

Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

ORCID: 0000-0003-4367-0365

**TAJEMNICA ADWOKACKA W ŚWIELE ORZECZNICTWA
EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA****Wprowadzenie**

Tajemnica adwokacka jest jednym z fundamentalnych elementów decydujących o faktycznym zapewnieniu prawa do pomocy prawnej. Podstawą zaufania klienta do adwokata jest gwarancja zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, które zostały mu przekazane w związku z udzielaniem pomocy prawnej. Jak trafnie zauważyła J. Agacka-Indecka, „nikt nie będzie korzystać z pomocy adwokata w sposób pełny wtedy, gdy nie będzie mógł podać swojemu adwokatowi wszelkich informacji związanych ze sprawą z obawy przed ich ujawnieniem”¹. Wszakże tajemnica adwokacka jest nieograniczona w czasie – mimo pewnych wyjątków – będąc nie tylko moralnym, lecz także prawnym obowiązkiem zachowania wszystkiego, o czym dowiedział się profesjonalny pełnomocnik, w bezwzględnej poufności². Ponadto adwokat zobowiązany jest zabezpieczyć przed ujawnieniem lub niepożądanym wykorzystaniem wszelkie materiały dotyczące sprawy uzyskane od klienta oraz innych osób, niezależnie od miejsca, w którym się znajdują³. Należy zatem wskazać, że tajemnica adwokacka jest „zarazem prawem profesjonalnego pełnomocnika, ale przede wszystkim obowiązkiem względem klienta”⁴. Wobec tego funkcją tajemnicy zawodowej adwokata jest ochrona praw i wolności jednostek.

¹ J. Agacka-Indecka, *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Palestra” 2005, nr 7–8, s. 122.

² D. Dudek, *Konstytucja i tajemnica adwokacka*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 28.

³ W prawie polskim tajemnica adwokacka została uregulowana przede wszystkim w ustawie z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze (Dz.U. 2019, poz. 2020) oraz w kodeksie etycznym – Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej nr 2/XVIII/98). Nadto jest też chroniona – w pewnym stopniu – na gruncie ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. 2020, poz. 30) oraz ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. 2019, poz. 2217).

⁴ J. Naumann, *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2017, s. 163 i n.

Szczególną rolę w kształtowaniu treści praw człowieka i standardów ich ochrony odgrywa orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej: ETPC, Trybunał)⁵. W doktrynie wskazuje się, że jest to najbardziej zaawansowany system ochrony praw człowieka. Jednym z aspektów wpływu systemu strasburskiego na ochronę praw człowieka jest traktowanie orzecznictwa opartego na Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 4 listopada 1950 r. (dalej: EKPC) jako instrumentu służącego ujednoliceniu europejskiego systemu praw człowieka⁶.

Na wstępie zauważyć należy, że moc wiążąca wyroków ETPC dotyczy przede wszystkim relacji *inter partes*. Zgodnie z art. 46 ust. 1 EKPC „Wysokie Układające się Strony zobowiązują się do przestrzegania ostatecznego wyroku Trybunału we wszystkich sprawach, w których są stronami”. Należy zauważyć, że moc wiążąca wyroków ETPC rozpoczyna się w momencie, gdy orzeczenie staje się prawomocne zgodnie z art. 44 EKPC⁷. Z kolei zakres obowiązywania wyroków ETPC *ratione personae* dotyczy państwa lub państw, przeciwko którym skierowano skargę indywidualną lub międzypaństwową rozpatrywaną w postępowaniu przed Trybunałem. Artykuł 46 ust. 1 Konwencji nie traktuje o związaniu wyrokiem innych podmiotów niż państwa-strony, co wynika z braku kompetencji ETPC do kształtowania zakresu obowiązków strony skarżącej oraz ewentualnie innych uczestników postępowania⁸. Pomimo że nie nadano wyrokom ETPC formalnego statusu precedensów interpretacyjnych, to można jednak przyjąć, że orzeczenia ETPC obecnie posiadają walor oddziaływania na interpretację standardów konwencyjnych w sposób daleko wykraczający poza jednostkowe rozstrzygnięcie. Zasadna jest teza o występowaniu w orzecznictwie ETPC precedensów *de facto*, które współkształtują treść obowiązków państw na podstawie EKPC, co w konsekwencji prowadzi do wnoszenia nowych treści normatywnych do systemu ochrony praw człowieka⁹. Wszakże

⁵ D. van Gerven, *Professional secrecy in Europe* [w:] *Professional Secrecy of Lawyers in Europe*, The Bar of Brussels, Cambridge 2013, s. 2–3.

⁶ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).

⁷ W art. 44 ust. 1 EKPC wskazane zostało, że „wyrok Wielkiej Izby jest ostateczny”, zaś w ust. 2 przyjęto, że „wyrok Izby staje się ostateczny:

a) jeśli strony oświadczają, że nie będą wnioskować przekazania sprawy do Wielkiej Izby, lub
b) trzy miesiące od daty wydania wyroku, jeśli nie złożono wniosku o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby, lub
c) jeśli zespół Wielkiej Izby odrzuci wniosek o przekazanie w trybie art. 43 przekazanie do Wielkiej Izby”.

⁸ M. Balcerzak, *Oddziaływanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* [w:] *Precedens w polskim systemie prawa*, red. A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010, s. 163–186.

⁹ L. Morawski, *Główne problemy współczesnej filozofii prawa*, Warszawa 2000, s. 211–212; M. Stępień, *Precedens w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, „Przegląd Prawa i Administracji, Acta Universitatis Wratislaviensis” 2005, t. LXV, s. 243–244.

należy podkreślić, że orzecznictwo ETPC ma ogromne znaczenie dla procesu wykładni ETPC poprzez uwzględnianie w procesie decyzyjnym własnych wcześniejszych wyroków¹⁰.

Orzecznictwo ETPC

ETPC traktuje tajemnicę adwokacką jako element systemu ochrony praw człowieka. Wielokrotnie odnosił się w swoim orzecznictwie do zagadnienia ochrony tajemnicy zawodowej profesjonalnych pełnomocników. Trybunał umiejscawia prawo do zachowania w tajemnicy informacji przekazywanych pomiędzy klientem a adwokatem w sferze gwarancji wynikających przede wszystkim z art. 8 EKPC¹¹. Zgodnie z ust. 1 przedmiotowego artykułu każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji. Prawo to może ulegać ograniczeniom, jednak muszą one być równocześnie przewidziane przez ustawę i konieczne w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób. Treść art. 8 EKPC znajduje swoje rozwinięcie w orzecznictwie ETPC.

Szczególną rolę w kontekście tajemnicy zawodowej adwokatów odgrywa orzeczenie w sprawie Versini-Campinchi i Crasnianski przeciwko Francji¹² dotyczące założenia podsłuchu i użycia w postępowaniu dyscyplinarnym przeciwko adwokatom treści rozmów telefonicznych z ich klientami. W skardze adwokaci zarzucili naruszenie art. 8 EKPC. W związku z ingerencją w rozmowę między adwokatem i jego klientem stanowiącą „zamach” na zasadę poufności porozumiewania się między nimi oraz zasadę *sui generis* ochrony tajemnicy zawodowej Trybunał stwierdził, że adwokat nie może wypełniać swojej fundamentalnej misji, jeśli nie jest w stanie zagwarantować bronionym przez niego osobom, że ich rozmowy pozostaną poufne. Pod uwagę należy wziąć fakt, że zaufanie niezbędne do poszanowania prawa do rzetelnego procesu sądowego obejmuje również prawo podejrzanego (oskarżonego) do wolności od samooskarżenia. Wobec tego na gruncie art. 8 EKPC zwiększona została ochrona poufności porozumiewania się adwokatów z ich klientami. Nie oznacza to jednak, że ma ona charakter bezwzględny. Stąd też tajemnica zawodowa adwokacka nie będzie wyjątko-

¹⁰ M. Balcerzak, *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Toruń 2008, s. 196–216.

¹¹ M. Pietrzak, *Tajemnica adwokacka jako fundamentalny element systemu ochrony praw i wolności*, „Palestra” 2019, nr 7–8, s. 91.

¹² Wyrok ETPC w sprawie Versini-Campinchi i Crasnianski przeciwko Francji z dnia 16 czerwca 2016 r., sprawa ze skargi nr 49176/11.

wo przeszkodą w sporządzeniu transkryptu legalnie podsłuchanej rozmowy między obrońcą i jego klientem zarejestrowanej w wyniku kontroli linii telefonicznej tego drugiego, jeśli jej treść rodziła domniemanie, że adwokat uczestniczył w przestępstwie, wyłącznie jednak w stopniu, w jakim transkrypt taki nie wpływał negatywnie na prawo klienta do obrony¹³. Zdaniem ETPC tak restrykcyjnie zdefiniowany wyjątek od zasady poufności rozmów między adwokatem i jego klientem gwarantuje prawidłową i wystarczającą ochronę przed nadużyciami ze strony organów prowadzących postępowanie karne.

Należy zauważyć, że w ocenie ETPC nadzwyczajną ingerencję w prawo wyrażone w art. 8 EKPC stanowi dokonanie przeszukania kancelarii adwokackiej. W pomieszczeniach kancelarii wszak znajdują się przedmioty, dokumenty oraz nośniki zawierające tajemnicę obrońcą lub adwokacką. Ponadto odbywają się poufne konsultacje klienta z adwokatem. Dopiero zapewnienie pełnej dyskrecji, zachowanie tajemnicy oraz gwarancja bezpieczeństwa przekazanych informacji jest w stanie skłonić klienta do wyjawienia wszystkich okoliczności zdarzenia, których w innych warunkach nigdy by nie ujawnił. Wobec tego organy ścigania niepotrafiące za pomocą innych środków zdobyć dowodów przeciwko klientowi lub adwokatowi co jakiś czas wykorzystują tę formę zdobywania dowodów, tj. przeszukanie kancelarii adwokackiej. W związku z tym jakakolwiek ingerencja przez organy państwa w prawa określone w art. 8 EKPC musi się wiązać z określonymi gwarancjami procesowymi zabezpieczającymi klienta, jak również adwokata przed arbitralnymi próbami naruszania tajemnicy zawodowej adwokata¹⁴.

W sprawie Niemietz przeciwko Niemcom ETPC wydał orzeczenie¹⁵, w uzasadnieniu którego wskazał, że ingerencja w tajemnicę zawodową adwokata może mieć bezpośredni wpływ na prawidłowe funkcjonowanie wymiaru sprawiedliwości, a tym samym na prawa zagwarantowane w art. 6 EKPC. Przedmiotowa sprawa dotyczyła Gottfrieda Niemietza, który był praktykującym adwokatem we Fryburgu. W wyniku nakazu wydanego przez Sąd Rejonowy w Monachium jego kancelaria została przeszukana przez organy ścigania. Przeszukanie pomieszczeń zostało przeprowadzone z uwagi na toczące się postępowanie karne w sprawie przeciwko Klausowi Wegnerowi, któremu zarzucano znieważenie sędziego. Wegner podpisał się pod obelżywym listem sporządzony w imieniu radykalnej grupy, w której Niemietz odgrywał pierwszoplanową rolę. Podczas przeprowadzania przeszukania przejrane zostały akta prowadzonych przez adwokata spraw

¹³ M. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017, s. 714 i n.

¹⁴ M. Mrowicki, *Przeszukanie kancelarii adwokackiej i zajęcie materiałów objętych tajemnicą adwokacką w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* [w:] *Ochrona tajemnicy adwokackiej (radcy prawnego) a działania władzy*, red. M. Mrowicki, Warszawa 2019, s. 141.

¹⁵ Wyrok ETPC w sprawie Niemietz przeciwko Niemcom z dnia 16 grudnia 1992 r., sprawa ze skargi nr 13710/88.

zawierające dane klientów kancelarii. W wyniku przeszukania jednak żadnych materiałów nie zabezpieczono. Ostatecznie z powodu braku dowodów prowadzone postępowanie karne przeciwko Wegnerowi zostało umorzone¹⁶.

Pomimo że rzeczywiście doszło do popełnienia przedmiotowego czynu, ETPC uznał, że nakaz, na mocy którego dokonano przeszukania, został sporządzony zbyt ogólnie, ponieważ przewidywał wykrycie oraz zatrzymanie wszelkich „dokumentów ujawniających tożsamość Klausa Wegnera” – bez żadnych ograniczeń w celu wykrycia autora obraźliwego listu skierowanego do sędziego. Trybunał w uzasadnieniu odniósł się także do miejsca prowadzenia kancelarii adwokackiej. Wyjaśnił, że „działalność, która dotyczy zawodu lub prowadzenia interesów, może równie dobrze być prowadzona w prywatnej rezydencji, a działalność, która nie jest z tym związana, może być prowadzona w biurze lub w pomieszczeniach handlowych”¹⁷. Ponadto ETPC wskazał, że przeszukaniu kancelarii adwokackiej nie towarzyszyły szczególne gwarancje proceduralne. Z uwagi na charakter dokumentów, z jakimi zapoznano się w trakcie rewizji, „przeszukanie wkroczyło w sferę tajemnicy zawodowej w stopniu, który wydaje się nieproporcjonalny przy uwzględnieniu okoliczności tej sprawy”¹⁸. Wobec tego ETPC orzekł, że naruszony został art. 8 EKPC.

Do problematyki przeszukania kancelarii adwokackiej przez organy ścigania ETPC odniósł się w uzasadnieniu wyroku z dnia 7 lipca 2007 r. w sprawie Smirnov przeciwko Rosji¹⁹. W przedmiotowej sprawie Trybunał – obok sformułowania testu proporcjonalności przeprowadzania przeszukania – powołał się na prawo do swobodnego komunikowania się klienta z adwokatem bez udziału osób trzecich, co jest jednym z wymogów sprawiedliwego procesu – art. 6 ust. 3 lit. c EKPC²⁰.

W związku z powyższym należy wskazać, że zagadnienie tajemnicy adwokackiej jest również rozpatrywane przez ETPC w odniesieniu do art. 6 EKPC, w którym zagwarantowane zostało jednostce prawo do rzetelnego procesu, w tym prawo do obrony oraz domniemanie niewinności. W myśl tego ostatniego wyodrębniona została zasada *nemo se ipsum accusare tenetur, nemo se ipsum prodere tenetur*. L. Garlicki stwierdza, że zasada ta znajduje swoje uzasadnienie w prawie do milczenia będącego elementem prawa do obrony²¹.

¹⁶ L. Wildhaber, *Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego najnowsze orzecznictwo dotyczące art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka: część 2*, „Palestra” 1996, nr 3–4, s. 149.

¹⁷ M. de Bazelaire de Ruppierre, *Prawo do prywatności osób prawnych podczas kontroli przedsiębiorstwa dokonywanej przez Komisję Europejską*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 107, s. 17.

¹⁸ § 37 wyroku ETPC w sprawie Niemietz przeciwko Niemcom z dnia 16 grudnia 1992 r., sprawa ze skargi nr 13710/88

¹⁹ Wyrok ETPC w sprawie Smirnov przeciwko Rosji z dnia 7 lipca 2007 r., sprawa ze skargi nr 71362/01.

²⁰ R. Kamiński, *Orzecznictwo*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2011, z. 9, s. 302–303.

²¹ L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. I: *Komentarz do artykułów 1–18*, Warszawa 2011, s. 487.

Na szczególną uwagę w kontekście art. 6 EKPC zasługuje orzeczenie z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie *Öcalan przeciwko Turcji*²². W tej sprawie Trybunał wskazał, że sytuacja, w której podejrzany (oskarżony) nie ma zapewnionej swobody kontaktowania się z adwokatem bez udziału osób trzecich, stanowi naruszenie art. 6 EKPC, tj. prawa do obrony. Wszakże prawo podejrzanego (oskarżonego) do porozumiewania się ze swoim adwokatem w sposób gwarantujący poufność jest jednym z fundamentalnych wymogów sprawiedliwego i rzetelnego procesu w społeczeństwie demokratycznym i wynika z art. 6 ust. 3 lit. c EKPC. Gdyby adwokat nie był w stanie komunikować się ze swoim klientem bez nadzoru, jego pomoc radykalnie traciłaby na użyteczności. Należy więc rozumieć, że tajemnica adwokacka w zakresie, w jakim służy ochronie komunikacji pomiędzy adwokatem a klientem na każdym etapie postępowania, podlega ochronie również na gruncie art. 6 EKPC²³.

Ponadto trzeba zauważyć, że prawo do poszanowania tajemnicy korespondencji na gruncie konwencyjnym obejmuje wszelkie formy technicznego przesyłania wiadomości, a w szczególności doniosłe znaczenie ma możliwość swobodnego i poufnego kontaktowania się adwokata z klientem na każdym etapie postępowania²⁴. W uzasadnieniu orzeczenia *Laurent przeciwko Francji* z dnia 24 maja 2018 r.²⁵ ETPC stwierdził, że ingerencja organów wymiaru sprawiedliwości w korespondencję klienta z adwokatem powinna być dozwolona wyłącznie w wyjątkowych przypadkach, tzn. jeśli władze mają powody, by sądzić, że tajemnica adwokacka została nadużyta w celu, który zagrażałby bezpieczeństwu państwa lub osób, lub miałby charakter przestępczy. „Wiarygodność” takich powodów zależy od ogółu okoliczności sprawy i powinna brać pod uwagę fakty lub informacje, które przekonałyby obiektywnego obserwatora, że dany kanał komunikacji jest nadużywany. W realiach omawianej sprawy Trybunał orzekł, że przejęcie i przeczytanie przez funkcjonariusza policji odręcznie napisanych przez prawnika notatek przeznaczonych dla swojego klienta stanowiło nieuzasadnione naruszenie praw gwarantowanych w art. 8 EKPC.

Podobnie ETPC orzekł w sprawie *Kopp przeciwko Szwajcarii*²⁶. Otóż w wyroku z dnia 25 marca 1998 r. Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 8 EKPC, gdyż szwajcarskie przepisy nie zapewniały sposobu odróżnienia korespondencji adwokata z klientami, która podlegałaby szczególnej ochronie właściwej tajemnicy zawodowej adwokata, od pozostałej komunikacji prowadzonej

²² Wyrok ETPC w sprawie *Öcalan przeciwko Turcji* z dnia 12 maja 2005 r., sprawa ze skargi nr 46221/99.

²³ M. Pietrzak, *Tajemnica adwokacka...*, s. 93.

²⁴ M. Nowicki, *Wokół Konwencji...*, s. 734.

²⁵ Wyrok ETPC w sprawie *Laurent przeciwko Francji* z dnia 24 maja 2018 r., sprawa ze skargi nr 28798/13.

²⁶ Wyrok ETPC w sprawie *Kopp przeciwko Szwajcarii* z dnia 25 marca 1998 r., sprawa ze skargi nr 23224/94.

przez pełnomocnika, a niepodlegającej takiej szczególnej ochronie. ETPC uznał zatem, że niedopuszczalna jest sytuacja, w której zadanie to powierzone jest urzędnikowi departamentu prawnego urzędu pocztowego, a więc organowi władzy wykonawczej, bez nadzoru niezależnego sądu.

Kolejną sprawą odnoszącą się do przedmiotowego zagadnienia jest sprawa Michaud przeciwko Francji z dnia 6 grudnia 2012 r.²⁷ Dotyczyła ona obowiązywania przepisów prawa unijnego (trzech dyrektyw), które wprowadziły obowiązek sygnalizacji przez adwokatów sytuacji, w których podejrzewają oni możliwość „prania brudnych pieniędzy” przez ich klientów. Obowiązek ten ma pierwszeństwo przed obowiązkiem zachowania tajemnicy adwokackiej. Mimo że ETPC orzekł, iż nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji, zaznaczył jednak, że artykuł ten chroni poufność wszelkiej korespondencji między osobami, ale zapewnia też wzmocnioną ochronę komunikacji między adwokatami a ich klientami. Jest to uzasadnione faktem, że adwokaci pełnią zasadniczą rolę w demokratycznym społeczeństwie – rolę obrony i reprezentacji stron procesu²⁸.

Na uwagę zasługuje również orzeczenie ETPC z dnia 9 lutego 1995 r. w sprawie Vereniging Weekblad Bluf przeciwko Holandii²⁹. W jego uzasadnieniu Trybunał rozstrzygnął, że nie każda informacja, którą dysponuje adwokat, może być objęta ochroną wynikającą z tajemnicy adwokackiej. Otóż jeśli informacja jest powszechnie dostępna, nie podlega ochronie jako tajemnica adwokacka, gdyż „nie można złamać tajemnicy, której nie ma”. Stąd też w przedmiotowej sprawie ETPC wskazał, że informacja, której prawdziwość została publicznie ujawniona czy potwierdzona w sposób niebudzący wątpliwości, nie uzyskuje przymiotu tajności, jeżeli została następnie powzięta przez adwokata. Za wiadomość ujawnioną publicznie, a więc niemogącą stanowić tajemnicy, trzeba uznać np. fakty wyjawione na rozprawie dostępnej dla publiczności.

Podsumowanie

Reasumując, wskazać należy, że na świecie są tendencje do relatywizacji tajemnicy zawodowej adwokata. Wynika to z wielu przyczyn, takich jak nadużycia podatkowo-finansowo czy terroryzm. Jednak istotne ograniczenie tajemnicy adwokackiej oraz obowiązku jej zachowania skutkowałoby tym, że dalsze ist-

²⁷ Wyrok ETPC w sprawie Michaud przeciwko Francji z dnia 6 grudnia 2012 r., sprawa ze skargi nr 12323/11.

²⁸ M. Nowicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (lipiec–grudzień 2012 r.)*, „Palestra” 2013, nr 1–2, s. 189–190; L. Garlicki, *Europejski Trybunał Praw Człowieka a prawo UE (refleksje nad wyrokiem ETPCz z 6.12.2012 r. w sprawie Michaud przeciwko Francji)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, nr 1, s. 20–23.

²⁹ Wyrok ETPC w sprawie Vereniging Weekblad Bluf przeciwko Holandii z dnia 9 lutego 1995 r., sprawa ze skargi nr 16616/90.

nienie zawodu adwokata zostałyby pozbawione racji bytu. ETPC stoi na straży gwarancji tajemnicy adwokackiej. Pomimo że w treści EKPC nie została wprost wskazana gwarancja w przedmiocie ochrony tajemnicy osób wykonujących zawody prawnicze, w tym przede wszystkim adwokatów, to ETPC odnosił się bezpośrednio w swoich orzeczeniach do problematyki przeszukania biura należącego do adwokata, zajęcia danych elektronicznych znajdujących się w kancelarii czy kontroli rozmów telefonicznych i korespondencji, dając wyraz istnieniu szczególnej ochrony poufności relacji klient–adwokat. W przedmiotowych orzeczeniach ETPC wykazał, iż art. 8 EKPC znajduje swoje zastosowanie do zabezpieczenia komunikacji bez względu na jej cel oraz formę, chroniąc przy tym jednocześnie jej konfidencjonalność. Nadto uwzględnić w rozważaniach należy, że w okolicznościach, kiedy klienci nie mają pewności, że ich relacja z adwokatem pozostanie poufna, to pośrednio zostaje naruszone ich prawo do rzetelnego procesu – wynikające z art. 6 EKPC.

Trzeba jednak zauważyć, że ETPC nie traktuje tajemnicy zawodowej adwokatów w sposób absolutny. W niektórych sytuacjach zezwala na ingerencję władzy publicznej w korzystanie z tego prawa. Jednak możliwość ograniczania gwarancji chronionych przepisami EKPC wymaga każdorazowo ustalenia, czy wynika to z kryterium proporcjonalności. Jak chociażby zostało wskazane w art. 8 ust. 2 EKPC, jakiegokolwiek odstępstwa są dozwolone w przypadkach przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób. W wyroku z dnia 22 października 1981 r. *Dudgeon przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* wskazane zostało, że kryterium proporcjonalności sprowadza się do wymogu wykazania istotnych i wystarczających powodów uzasadniających ingerencję w prawa, jak również wolności jednostek³⁰.

Zauważyć wszakże należy, że tajemnica adwokacka nie może być iluzoryczna, tylko ma na celu urzeczywistniać prawa przysługujące jednostce (podmiotowi prawa), w tym prawo do sądu, w ramach którego podsądny może chcieć skorzystać z pomocy zawodowego pełnomocnika. W rezultacie tajemnica adwokacka pozwala na istnienie zaufania pomiędzy klientem a adwokatem, stwarzając optymalne warunki do swobodnego, nieskrępowanego przekazywania pomiędzy nimi informacji i uwag. To zaś sprawia, że adwokat – wyposażony w pełną i prawdziwą wiedzę od klienta – może w sposób najefektywniejszy udzielić pomocy w dochodzeniu ochrony jego praw i wolności na drodze sądowej lub przed innymi organami władzy publicznej. Oznacza to, że tajemnica adwokacka zwiększa efektywność pomocy prawnej, a w konsekwencji dostępu do sądu i realizacji

³⁰ Wyrok ETPC w sprawie *Dudgeon przeciwko Zjednoczonemu Królestwu* z dnia 22 października 1981 r., sprawa ze skargi nr 7525/76.

sądowej, proceduralnej ochrony wszystkich praw i wolności. Należałoby oczekiwać rozwoju orzecznictwa ETPC w kierunku włączenia efektywnej ochrony tajemnicy adwokackiej do przesłanek aspektu proceduralnego każdego z praw i wolności, nie tylko jako elementu prawa do ochrony komunikacji na podstawie art. 8 EKPC oraz prawa do sądu z art. 6 EKPC.

Bibliografia

- Agacka-Indecka J., *Tajemnica zawodowa adwokata – znaczące rozstrzygnięcia sądów*, „Palestra” 2005, nr 7–8.
- Balcerzak M., *Oddziaływanie wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [w:] Precedens w polskim systemie prawa*, red. A. Śledzińska-Simon, M. Wyrzykowski, Warszawa 2010.
- Balcerzak M., *Zagadnienie precedensu w prawie międzynarodowym praw człowieka*, Toruń 2008.
- Bazelaire de Ruppierre de M., *Prawo do prywatności osób prawnych podczas kontroli przedsiębiorstwa dokonywanej przez Komisję Europejską*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 107.
- Dudek D., *Konstytucja i tajemnica adwokacka*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
- Garlicki L., *Europejski Trybunał Praw Człowieka a prawo UE (refleksje nad wyrokiem ETPCz z 6.12.2012 r. w sprawie Michaud przeciwko Francji)*, „Europejski Przegląd Sądowy” 2014, nr 1.
- Garlicki L., *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności*, t. I: Komentarz do artykułów 1–18, Warszawa 2011.
- Gerven D. van, *Professional secrecy in Europe [w:] Professional Secrecy of Lawyers in Europe*, The Bar of Brussels, Cambridge 2013.
- Kamiński R., *Orzecznictwo*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2011, z. 9.
- Morawski L., *Główne problemy współczesnej filozofii prawa*, Warszawa 2000.
- Mrowicki M., *Przeszukanie kancelarii adwokackiej i zajęcie materiałów objętych tajemnicą adwokacką w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka [w:] Ochrona tajemnicy adwokackiej (radcy prawnego) a działania władzy*, red. M. Mrowicki, Warszawa 2019.
- Naumann J., *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, Warszawa 2017.
- Nowicki M., *Europejski Trybunał Praw Człowieka – przegląd orzecznictwa (lipiec–grudzień 2012 r.)*, „Palestra” 2013, nr 1–2.
- Nowicki M., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017.
- Pietrzak M., *Tajemnica adwokacka jako fundamentalny element systemu ochrony praw i wolności*, „Palestra” 2019, nr 7–8.
- Stępień M., *Precedens w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości*, „Przegląd Prawa i Administracji, Acta Universitatis Wratislaviensis” 2005, t. LXV.
- Wildhaber L., *Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego najnowsze orzecznictwo dotyczące art. 8 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka: część 2*, „Palestra” 1996, nr 3–4.

Streszczenie

Tajemnica adwokacka jest jednym z fundamentalnych elementów decydujących o faktycznym zapewnieniu prawa do pomocy prawnej. Pozwala na istnienie zaufania pomiędzy klientem a adwokatem, stwarzając optymalne warunki do swobodnego, nieskrępowanego przekazywania pomiędzy nimi informacji i uwag. To zaś sprawia, że adwokat – wyposażony w pełną i prawdziwą

wiedzę od klienta – może w sposób najefektywniejszy udzielić pomocy w dochodzeniu ochrony jego praw i wolności na drodze sądowej lub przed innymi organami władzy publicznej. Oznacza to, że tajemnica adwokacka zwiększa efektywność pomocy prawnej, a w konsekwencji dostęp do sądu i realizacji sądowej, proceduralnej ochrony wszystkich praw i wolności. W artykule przeprowadzona została analiza znaczenia tajemnicy zawodowej adwokata w kontekście orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Wielokrotnie wypowiadał się on w przedmiocie ochrony tajemnicy adwokackiej jako elementu systemu ochrony praw człowieka. Trybunał umiejscawia prawo do zachowania w tajemnicy informacji przekazywanych pomiędzy klientem a adwokatem w sferze gwarancji wynikających z art. 6 (prawa do sądu) oraz art. 8 (prawa do ochrony komunikacji) Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.

Słowa kluczowe: tajemnica adwokacka, Europejski Trybunał Praw Człowieka, Europejska konwencja praw człowieka, prawa człowieka, adwokat

ATTORNEY–CLIENT PRIVILEGE IN THE LIGHT OF THE JURISPRUDENCE OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

Summary

The attorney–client privilege is one of the fundamental elements that determines the actual assurance of the right to legal aid. It allows for the existence of trust between the client and the attorney, creating optimal conditions for the free and unrestricted transfer of information and comments between them. This, in turn, means that the attorney – equipped with full and true knowledge from the client, can most effectively assist in seeking protection of his rights and freedoms in court or before other public authorities. This means that attorney–client privilege increases the effectiveness of legal assistance and, consequently, access to court and enforcement of judicial procedures for the protection of all rights and freedoms. The article analyzes the significance of the attorney–client privilege in the context of the jurisprudence of the European Court of Human Rights. The ECtHR has repeatedly ruled on the protection of the attorney–client privilege as part of the human rights protection system. The Tribunal places the right to keep secret the information provided between the client and the lawyer in the sphere of guarantees arising from Article 6 (right to court) and Article 8 (right to protect communication) of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms.

Keywords: attorney–client privilege, European Court of Human Rights, The European Convention on Human Rights, human rights, attorney